

કાન્તિ ભટ્ટ

સદ્ભાવ, સહકાર, શાંતિથી કામ લેનારો જ ફાવશે

ગોધરાને અને પછી અમદાવાદની ભૂલવા જેવી અણગમતી અને નઠારી વાતોને યાદ કરવાનો નહીં, ભૂલી જવાનો આ જમાનો છે. તેથી જ શેખ સાદીએ માનવીને કળિયુગમાં શાંતિથી જીવવા ઘણી શિખામણો આપેલી. બે શિખામણો આજે યાદ કરાવું છું. ‘ચિંથડે કા નિરાદર મત કરો, કયોં કિ ઉસને ભી કિસી સમય કિસી કી લાજ રખી થી.’ બીજી શિખામણ હતી- બે વાત માનસિક દુર્બળતા પ્રગટ કરે છે- એક તો બોલી નાખવાનું હોય ત્યારે ચૂપ રહેવું અને બીજું ચૂપ રહેવાના અવસર પર બકબક કરવું. ખમી ખાવું એ શ્રેષ્ઠ ગુણ છે.

આજે મારે અમેરિકાના મહાન ફિલસૂફ, આર્ષદષ્ટા અને કવિ મેક્સ એહરમેનની એક અત્યંત ઉપયોગી કવિતા ટાંકવી છે, જેને તમે અનુસરશો તો આજના અશાંતિના યુગમાં ખૂબ જ આનંદથી જીવી શકશો. સચિન ખોટો રન આઉટ થયો... મનમોહનસિંહની સરકારનું ખરાબ બજેટ આવ્યું... પડોશણે તેના આંગણાનો કચરો મારા આંગણામાં નાખ્યો... વગેરે અર્થહીન ફરિયાદોમાં શક્તિ વેડફવી કે ભૂતકાળની કડવાશો યાદ કરવી તે ખોટનો ધંધો કરવા જેવું છે.

જલદીથી હું તમને ફિલસૂફ મેક્સ એહરમેનની કવિતા ‘ડેસિડરાટા’ નીચે આપું છું તે પાંચ વર્ષ પહેલાં મેં લખેલી, પણ આજે ઠેર ઠેર માનવી અશાંત છે, યુદ્ધખોર બન્યો છે. ચારે કોર ખરાબ જ જુએ છે ત્યારે આ કવિતા યાદ કરવા જેવી છે. તેનો સીધો અનુવાદ આપું છું. ડેસિડરાટા શબ્દ લેટિન ભાષાનો છે. લેટિનમાં ‘ડેસિડરા ટમ’ શબ્દ છે. અર્થોત્, આ કળિયુગમાં સૌથી અનિવાર્ય હોય તેવો માનવીને શાંતિથી જીવવાનો મંત્ર.

‘હે માનવ, તારી આજુબાજુ સતત ઘોંઘાટ હશે. માણસ ધાંધો થઈને કે રઘવાયો થઈને દોડતો હશે, પણ તને તેના ધાંધાપણા કે રઘવાટનો ચેપ લાગવા દઈશ નહીં. તારે ભાગે જે ફરજ આવી હોય તેને શાંતિથી બજાવજે. હા! ખોટા અન્યાયને સહન ન કરતો, પરંતુ એક મંત્ર રાખજે કે તું બધા સાથે પ્રેમથી વર્તીશ, સહકારથી વર્તીશ, કોઈ પૂર્વગ્રહ રાખીશ નહીં. તારું પોતાનું સત્ય હોય, તને જે યોગ્ય લાગતી વાત હોય તે જરૂર તું કહેજે પણ ઝનૂનથી કે ઊંચા અવાજે નહીં. અવાજને ઊંચો કરવા જઈશ તો અસ્પષ્ટ થઈ જઈશ. એટલે શાંતિથી તારી વાત કરજે પણ સાથેસાથે સામા માણસની વાત પણ શાંતિથી સાંભળજે. બની શકે ત્યાં સુધી બહુ ઘોંઘાટિયો, ઝઘડાળુ કે આક્રમક માણસ હોય તેનાથી દૂર રહેજે.’

આપણા સંતો પણ આવી જ સલાહ આપી ગયા છે. ‘સબ સે હીલમીલ ચાલીયે નદી નાવ સંયોગ.’ પરંતુ હંમેશાં સિંહની જેમ ત્રાડ નાખતા તો શીખવું જોઈએ. તે બાબતમાં ચાણક્યનીતિ બરાબર છે- બહુત સીધા ન હોના ચાહિએ. વન મેં જાકર દેખો. વહાં સીધે વૃક્ષ હી કાટે જાતે હૈ. ટેડે વૃક્ષ ખડે-સુરક્ષિત રહતે હૈ. ઉપરાંત એક વાત શેખ સાદીએ કહી છે તે યાદ રાખવી. ‘લોગોં કે છિપે હુએ એબ જાહિર મત કરો. ઈસ સે ઉનકી ઇજજત તો જરૂર ઘટ જાયેગી, મગર તેરા તો ઈતબાર ઊઠ જાયેગા.’

પણ આપણે તો ડેસિડરેટાની પ્રાર્થનામાં ફિલસૂફ શું કહે છે તે ચાલુ રાખીએ. ‘યાદ રાખો કે તમે તમારી જાતને બીજા સાથે સરખાવ્યા ન કરો (જો વીરેન્દ્ર સેહવાગ પોતાને સચિન સાથે સરખાવ્યા કરે તો તે આગળ નહીં વધે. સેહવાગે માત્ર સેહવાગ બનીને આગળ વધવું). જો તમે બીજા સાથે તમારી સરખામણી કર્યા કરશો તો તમારામાં કડવાશ આવશે અને તમે દંભી બની જશો. કારણ કે ઈશ્વરે હંમેશાં તમારા કરતાં ઊંચા અને નીચા માનવો પણ સર્જ્યા છે. એટલે તમે જે છો તેમાં સંતોષ માનીને, ખાસ તો તમે જે સિદ્ધિ મેળવી છે તેમાં સંતુષ્ટ રહો. તમારી પોતાની કેરિયરને ઊજળી કરવામાં તમામ સમય આપો.

તમારી કારકિર્દી કે પોઝિશન ગમે તેવી હોય પણ એ જ તમને ઉજાળશે. તમે બિઝનેસમેન હો તો મારી સલાહ છે કે - એક્સરસાઈઝ કોશન ઈન બિઝનેસ અફેર્સ વર્લ્ડ ઈઝ કુલ ઓફ ટ્રિકરી... બટ લેટ ધીસ નોટ બ્લાઈન્ડ યુ ટુ વ્હોટ વચ્યું ધેર ઈઝ ઈન

ધ વર્લ્ડ... આ શિખામણ વેપારીએ યાદ રાખવા જેવી છે. એ વાત સાચી કે દુનિયામાં દગાબાજી છે. લોકો ટ્રિકથી બિઝનેસમાં ફસાવે છે પણ દુનિયામાં ગુણિયલોની જબ્બર મેજોરિટી છે. છેતરનારા બહુ ઓછા છે. એટલે તમારી જીવનનૈયાને બીજા ઉપર ભરોસો અને વિશ્વાસ રાખીને જ ચલાવજો. એકાદ વખત છેતરાશો તે તમારો પ્રારબ્ધ હશે.

બીજાઓ ટ્રિકરી કરી જાય તો તમે પણ તેના જેવા નહીં થતા. ઘેર આર સો મેની પીપલ હૂ હેવ હાઈ આઈડિયલ્સ. તમારી જ જેવા ઊંચા આદર્શો રાખનારા બીજા અગણિત છે. માત્ર તમે જ આદર્શ પાળનારા છો તેવું ન માનતા. દુનિયામાં ઘણા હીરો છે પણ-બી ચોર સેલ્ફ. તમે, તમે છો. તમારું વ્યક્તિત્વ અનુપમ રાખજો. કોઈ ખોટો દેખાડો કે દંભ ન કરતા. તમને કોઈના પ્રત્યે પ્રેમ ન હોય તો કૃપા કરી પ્રેમનું નાટક નહીં કરતા.

પ્રેમનું નાટક બહુ ખતરનાક છે. કોઈનો જાન લઈ શકે છે. પ્રેમની બાબતમાં કૃપા કરી સિનિકલ ન થશો. સિનિકલ એટલે દોષદેખા, છિદ્રો જોનારા, દ્રેષી અને નિંદાત્મક. જેવો પ્રેમ મળે તેવો સ્વીકારી લેજો. કોઈના પ્રેમમાં શંકા નહીં કરતા. પ્રેમમાં દ્રેષ કે અદેખાઈ ન કરતા. પ્રેમમાં મોનોપોલી નહીં ચાલે. પ્રેમ એ એક અમર હરિયાળી છે. આ જિંદગી તો સતત સંઘર્ષ અને ઘણી વખત સુક્કા રણ જેવી બની રહેશે ત્યારે પ્રેમ એક જ તમને રણમાં લીલી-મીઠી વીરડી બનશે.

ખોટેખોટા ભય રાખી તમને નબળા ન બનાવતા. મેની ફીઅર્સ આર બોર્ન ઓફ ફટિગ એન્ડ લોન્લીનેસ. ફિલસૂફ મેકસ એહરમેનની આ શિખામણ ખૂબ કીમતી છે. જ્યારે તમે ખૂબ થાકેલા હો કે સાવ એકલા પડી ગયા હો ત્યારે તમને સાવ ખોટેખોટો ડર સતાવે છે. માનવી થાકેલો હોય અને એકલો હોય ત્યારે જ તે ઘણો ડરપોક બને છે. એટલે બની શકે ત્યાં સુધી મિત્રોના સંપર્કમાં કે પુસ્તકોની મૈત્રીમાં રહો. વળી, હંમેશાં તમારા મિત્ર બની રહો. તમારા પોતાના પ્રત્યે ફૂર ન થાઓ. જો તમે જ તમને પ્રેમ નહીં કરો તો કોણ કરશે?

‘સો બિયોન્ડ હોલસમ ડિસિપ્લિન, બી જેન્ટલ વિથ ચોરસેલ્ફ.’ અમુક જરૂરી શિસ્ત પાળો પણ છતાં તમારી સાથે માયાળુ રહો. તમે જ તમારા ઈશ્વર છો. તેથી જ પુરાણોમાં શિખામણ છે કે બી એટ પીસ વિથ ગોડ. એનો અર્થ થાય છે કે ઈશ્વર સાથે શાંતિમાં રહો. અથોત, તમે તમારી સાથે શાંતિથી રહો. અને યાદ રાખો, આ દુનિયાથી કે ઈશ્વરે બક્ષેલા જીવનથી કંટાળવાનું નથી. વિથ ઓલ ઈટ્સ શેમ ફજરી એન્ડ બ્રોકન ડ્રીમ્સ ઈટ ઈઝ સ્ટીલ એ બ્યુટિફુલ વર્લ્ડ. સ્ટ્રાઈવ ટુ બી હેપી... ચારેકોર પ્રવંચના, પ્રતારણા, સંઘર્ષ અને તૂટેલાં સપનાંઓ છે. છતાં આ સૃષ્ટિ સુંદર છે. તમને સુખી કરવા જ સૃષ્ટિ રચાઈ છે.